

Asia Laulun säkeen suoja

Hakija T

Annettu 20.10.2015

Tiivistelmä

Laulun säkeen osan käyttö mainostekstissä ei edellyttänyt oikeudenhaltijan lupaa, koska säe ei ollut tekijänoikeuden suojaama teos.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija T asiamiehenään asianajaja N pyytää saapuneessa kirjeessään tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:
2. Ensimmäiseksi, loukkaako hakemuksessa kuvattu F Oy:n menettely hakijan taloudellisia tekijänoikeuksia laulun ”Tipitii” sanoitukseen?
3. Toiseksi, kun F:n mainos, jossa on käytetty säettä Tipitiistä, on julkaistu sanomalehti S:ssä, onko luvattomasta käytöstä vastuussa F vai S vai molemmat yhtäaikaan?

Selostus asiasta

4. T on tehnyt Suomessa yleisesti tunnetun ”Tipi-tii” sävelteoksen sanat. Vastapuoli F on käyttänyt mainitun sävelteoksen sanoituksen osaa ilman T:n lupaa tekijänoikeuden haltijana. Mainoksessa on pääsiäistipun valokuvan alla muun tekstin ohessa omilla riveillään sanat ”TIPU TII” ja ”Kevät on vallaton F:ssä”. Mainoskäyttöön on pienellä muutoksella otettu hyvin selkeä ja tunnistettava osa T:n sanoituksesta, joka nauttii teoksen osana suojaan kuten koko teos. Mainoksessa käytetty rytmiikka vastaa hakijan teoksen rytmiä ja saa mielleyhtymän alkuperäisteokseen. Yhden kirjaimen poikkeamisella alkuperäisteoksesta ei ole merkitystä.

VASTINEET

5. F Oy on vastineessaan tuonut esiin seuraavaa: mainos ei ole millään tavalla perustunut hakemuksessa mainittuun teokseen, vaan kuvaan, jossa on tipu ja snorkkelit. Mainoksen sanonnat ja hakemuksen perustana olevat kolme sanaa ovat sivuroolissa mainoksessa. Sivuroolissa olleet muutamat sanat mainoksessa ovat vain samankaltaisia sanoja, ei sävellystä, musiikkia tai ääntä.
6. S on vastineessaan katsonut, että mainoksen sisältö ei loukkaa T:n tekijänoikeutta, koska tipu-tii ja kevät on vallaton ovat olleet erillisiä ilmaisuja eikä kumpikaan edusta sellaista poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa, jota lyhyen ilmaisun tekijänoikeussuojalta on perusteltua edellyttää. Jälkimmäisen kysymyksen osalta on kyse korvausvastuun kohdentumisesta, joka on näyttökysymys, joka edellyttäisi tuottamuksen ja korvauksen suuruuteen vaikuttavien olosuhteiden arvioimista. Niiden käsittely ei kuulu tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan. Selvyyden vuoksi todetaan, että lehden ja mainostajien välisten sopimusten perusteella vastuu mainosten lainmukaisuudesta on mainostajalla. Vaikka lehti käy läpi sille toimitettavan ilmoitusaineiston, ei kyseistä ilmoitusta ollut syytä pitää tekijänoikeutta loukkaavana tai hyvän tavan vastaisena.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

7. Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoja muiden lakien soveltamisesta.

Tekijänoikeudesta

8. TekijäL 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi kirjalliset teokset.
9. Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tuotetta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

10. Teostasovaatimusta on arvioitu eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten ja esimerkiksi maalaustaiteen teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska teokset usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suojaama. Haarmann (Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70) käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Haarmann pitää kuitenkin esimerkkiään enemmän poikkeuksena kuin sääntönä: "Mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää" (Haarmann s. 70).
11. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Ratkaisussa C-145/10 (Painer), tuomioistuin katsoi, että teos voi saada tekijänoikeussuojaa jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
12. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. TekijäL 3 § 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.
13. Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden teoksessa ilmenevään omaperäiseen ja luovaan ilmenemismuotoon.
14. Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentti koskee jälkiperäisteoksia. Säännöksen mukaan sillä, joka on kääntänyt teoksen tai

muunnellut sitä tahi saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

15. Tekijänoikeusneuvosto aiemmassa lausuntokäytännössä ei lyhyitä ilmaisia ole pääsääntöisesti pidetty tekijänoikeudella suojattavina teoksina. Tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että tekijänoikeussuojan piiriin eivät ole kuuluneet ilmaiset "Aqua Seitsemisen lähdevesi" (TN 2004:13), "Puhdas Elämä Lapselle" (TN 2001:12), "Save the Wildlife" (TN 1995:16) eikä "Villi tyttö etsii iloista ja menevää miestä...kiinnostaako?" (TN 1992:15). Runoilijan nimeä (Katri Vala) ei pidetty tekijänoikeussuojaa nauttivana teoksena (TN 2003:13). Sanonnat "Lycka till", "Onks Viljoo näkyny?", "Aha" eivät saaneet tekijänoikeussuojaa (TN 1986:8), kuten ei myöskään teoksen nimi "Steissi" (TN 1992:7) eivätkä eräät sävelteosten nimet (TN 1998:3). Web-grafiikkaan sisältyneet tekstit "Hae tuote" ja "Hae tuotteet" eivät olleet tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja kirjallisia teoksia (TN 2004:10), kuten ei myöskään neonvalolla toteutettu teksti "I love you" (TN 2004:11). Kirjan nimi "Aapponen" ei ole tekijänoikeudella suojattu (TN 2005:10). Sana "tipi-tii" ei ollut tekijänoikeudella suojattu (TN 2011:3). Sen sijaan laulun säkeiden osien "vinksin vonksin" ja "heikun keikun" käyttö yhtäaikaisesti mainostekstissä edellytti oikeudenhaltijan lupaa (TN 2010:2). Lyhyet aforismit eivät täyttäneet sitä poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa, jota lyhyen ilmaisun tekijänoikeussuojalta on perusteltua edellyttää (TN 2013:2).

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

16. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että saadakse tekijänoikeussuojaa kirjallisena teoksena yksittäisten sanojen ja lyhyiden ilmaisujen tulee edustaa korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa. Lausunnossa TN 2010:2 ilmaiset kuten "vinksin vonksin" tai "heikun keikun" eivät erillisinä täyttäneet sitä poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa, jota lyhyen ilmaisun tekijänoikeussuojalta on perusteltua edellyttää. Sen sijaan, niiden käyttö yhdessä loi selvemmän rinnastuksen oikeudenhaltijan tekstiin, vaikka oikeudenhaltijan tekstin ja mainosten ilmaiset olivat jossain määrin sanamuodoiltaan erilaiset.

17. T:n alkuperäisteoksen ensimmäinen säkeistö alkaa seuraavasti: ” Tipi-tii, tipi, tipi, tipi-tii kevät on vallaton”. Säe ei ole riittävän itsenäinen ja omaperäinen eivätkä siitä riittävässä määrin käy ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Lauseessa käytetyt sanat ovat tavanomaisia eikä niitä ole yhdistelty mitenkään poikkeuksellisesti. Rytmiikka tulee pikemminkin melodiasta kuin sanojen kirjoitusasun perusteella, eivätkä sanat rytmity ilman melodiaa pelkän kirjoitusasunsa perusteella. Tekijänoikeusneuvosto katsoo siten, että kyseinen säe ei ole tekijänoikeudella suojattu. Sen käyttäminen sellaisenaan tai muunnetussa muodossa ei edellytä tekijänoikeuden haltijan lupaa. Tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltansa rajoissa ota kantaa mahdollisten muiden lakien soveltumiseen nyt kysymyksessä olevassa asiassa.
18. Tekijänoikeusneuvoston vastaus hakijan esittämään ensimmäiseen kysymykseen, loukkaako F:n menettely hakijan taloudellisia tekijänoikeuksia, on siten edellä mainituin perustein kielteinen. Kyseinen laulun säe ei ole tekijänoikeudella suojattu. Tekijänoikeusneuvosto ei sen vuoksi anna lausuntoa toisen kysymyksen osalta, ovatko F Oy, S tai molemmat yhdessä tekijänoikeuslain 57 §:n mukaisessa korvausvastuussa loukkauksesta suhteessa hakijaan.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pirjo Kontkanen, Ilmo Laevuo, Ahti Vänttinen, Maria Rehbinder, Satu Kangas, Tuula Hämäläinen, Riikka Tähtivuori, Jussi Mäkinen, Mari Lampenius, Pekka Sipilä, Sanna Nikula, Marja Heikkilä-Kauppinen, Jenni Kähkönen ja Valtteri Niiranen.

Äänestysratkaisu

Eriävä Mieli pide

Olemme eri mieltä Tekijänoikeusneuvoston enemmistön kanssa. Saadaksesen tekijänoikeussuojaa kirjallisena teoksena, yksittäisten sanojen ja lyhyiden ilmaisujen tulee edustaa korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa. Oikeuskäytäntöä on selostettu enemmistön mielipiteessä laajasti. Sieltä ilmenevin tavoin ilmaisut kuten ”vinksin vonksin” tai ”heikun keikun” eivät yksittäisinä lausunnossa TN 2010:10 täyttäneet sitä omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa, jota lyhyen ilmaisun tekijänoikeussuojalta on perusteltua edellyttää.

Sen sijaan niiden käyttö yhdessä loi selvemmän rinnastuksen verrattavaan, oikeudenhaltijan tekstiin vaikka oikeudenhaltijan tekstin ja mainosten ilmaisut olivat jossain määrin sanamuodoiltaan erilaiset. Samoin oikeuskirjallisuudessa (Haarmann, Tekijänoikeus ja lähioikeudet, 2005, s. 70) romaanin nimeä ”Neito kulkee vetten päällä” on pidetty siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että se saa teossuojaa, ja siihen on viitattu esimerkkinä lukuisissa tekijänoikeusneuvoston aiemmissa ratkaisuissa.

Lyhyytensä vuoksi nyt kyseessä oleva säe on rajatapaus teossuojan suhteen. T:n alkuperäisteoksen ensimmäinen säkeistö alkaa seuraavasti: ” Tipi-tii, tipi, tipi, tipi-tii kevät on vallaton”. Se alkaa linnunpoikasen ääntelyä jäljittelevällä osalla ja jatkaa sitten sisältäen säkeen sisäisen soinnutuksen.

Säe on siten lyhydestään huolimatta ytimekkään, vivahteikkaan ilmaisunsa ja sille tyypillisen omintakeisen, runollisen rakenteen vuoksi itsenäinen ja omaperäinen kokonaisuus. Siitä käyvät ilmi edellä kerrotuin tavoin tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Suurella todennäköisyydellä kuka tahansa vastaavaan työhön ryhtyessään ei päätyisi samaan lopputulokseen. Katsomme, että kyseinen säe kokonaisuutena on tekijänoikeudella suojattu samalla perusteella kuin lausunnossa 2010:10 käsiteltävänä ollut ilmaisu ”Kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun”. Kyseisessä ilmaisussa on kahdeksan sanaa, nyt käsiteltävänä olevassa yhdeksän tai seitsemän laskutavasta riippuen. Lausunnon 2010:10 käsittelemässä tapauksessa oli kyse ulkomaisen laulun käännöksestä,

jossa valmis laulu määritteli käänkösilmaisun rytmiikan. Tipitii-laulu on paitsi T:n sanoittama myös hänen itsensä säveltämä, joten on mahdotonta sanoa, onko rytmiikan määrännyt sävellys vai sanoitus. Katsomme, että ilmaisun käyttäminen sellaisenaan tai vain vähäisiltä osin muunnetussa muodossa edellyttää tekijänoikeuden haltijan lupaa.

F:n mainoslauseena käyttämä, nyt kyseessä oleva virke on omalla rivillään seuraakosin ”TIPU TII” ja sen alla ”kevät on vallaton F:ssä”. On todennäköistä, että sillä on ollut esikuvana T:n luoma teksti, mikä sinänsä ei tarkoita tekijänoikeuden loukkausta.

Mainoksessa hyödynnetään T:n sanoituksen ideaa. T:n säkeeseen nähden on kuitenkin käytetty merkittävästi vähemmän sanoja ja säkeen alkuosan rytmi on rikottu. Tipi-sanana sijasta on käytetty sanaa Tipu. Kyseessä ei ole sanamuunnos, vaan Tipu on yleinen suomen kielen sana, joka on vapaasti käytettävissä eri yhteyksissä. Yhtäläisyyttä T:n 9- (tai laskutavasta riippuen 7-) sanaiseen ja kolmipilkkuiseen säkeeseen nähden mainoksella on neljän sanan verran. Rytmitystä muodostavia pilkkuja ei ole käytetty. Kevään toteaminen vallattomaksi on jokaisen suomen kieltä käyttävän oikeus.

Mainoksessa käytetyn tekstin muotoon olisi ollut mahdollista päätyä ilman T:n säettä. T:n tekijänoikeutta laulun säkeeseen ei ole loukattu.

Helsingissä, marraskuun 3 päivänä 2015

Ilmo Laevuo
toimitusjohtaja

Pekka Sipilä
toiminnanjohtaja

Marja Heikkilä-Kauppinen
arkkitehti SAFA